अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षहरुले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२४] १२ एस.सी.आर. ४३९ : २०२४ आय.एन.एस.सी. ९६०

जयदीपसिंह प्रवीणसिंह चावडा र अरु

विरुद्ध

गुजरात राज्य

(फौजदारी अपिल नं. ५१७५/२०२४)

१० डिसेम्बर २०२४

[विक्रम नाथ* र प्रसन्ना बी. वराले, न्यायमूर्ती]

विचारणीय मुद्दा

मामिला उच्च न्यायालय द्वारा अपिलकर्ता-अभियुक्तलाई भा.द.वि.को धारा ३०६, ४९८क र ११४ अन्तर्गत दण्डनीय अपराधहरूबाट मुक्त गर्न अस्वीकार गरेको आदेशको औचित्यसँग सम्बन्धित छ।

शिर्षकनोट्हरु†

फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ – धारा २२७ – अभियुक्तको मुक्ति – औचित्य – केटीका बाबुले अपिलकर्ता-पति र सासु-ससुराविरुद्ध धारा ३०६, ४९८क, ११४ भा.द.वि. अन्तर्गतका अपराधहरूका लागि एफ.आई.आर. दर्ता गराए जसमा केटीले विवाहको १२ वर्षपछि पतिले दिएको शारीरिक र मानसिक यातनाका कारण आत्महत्या गरेको आरोप लगाइएको थियो, जसमा पतिले उनलाई स्त्रीधनका रूपमा दिइएका गहनाहरू बेचेका थिए र जब उनले ती फिर्ता मागेकी थिइन् तब उनलाई यातना दिइएको थियो – घटना घटेको बाह्र महिना बितिसकेकाले धारा ३०६, ४९८क, ११४ भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराध उनीहरूविरुद्ध नहुने आधारमा अपिलकर्ताले धारा २२७ अन्तर्गत मुक्ति पाउनका लागि निवेदन दिएका थिए – सबै कथित तथ्यहरूमा प्रमाण नलिईकनै कुनै पनि अभियुक्त व्यक्तिलाई मुक्त वा सफाइ दिनु न्यायोचित र उचित नदेखिएको ठहर गर्दै मुक्ति निवेदन खारेज गरियो – पुनरावेदन याचिका पनि खारेज गरियो र अपिलकर्ताहरूले उनीहरूविरुद्ध अभियोग लगाउनका लागि पर्याप्त प्रमाण नभएको प्रमाणित गर्न कुनै पनि सामग्री पेस गर्न नसकेको ठहर गरियो – शुद्धता:

फैसला: सूचना दिने व्यक्ति र अन्य साक्षीहरूको बयान, एफ.आई.आर., अनुसन्धान अधिकृतका निष्कर्षहरूका साथै अनुसन्धानका क्रममा मृतकका नातेदारहरूका बयानहरू हेर्दा मृतकलाई उनका पति र सासु-ससुराले शारीरिक र मानसिक यातना दिएको देखिन्छ – सुनका गहनाहरू बेच्ने र मृतकले फिर्ता माग्दा यातना दिइएको घटना पनि छ – प्रारम्भिक विश्लेषणले धारा ४९८-क भा.द.वि. अन्तर्गत यातनाको अपराध भएकोतर्फ औंल्याउँछ – यसरी, अपिलकर्ताहरूलाई धारा ४९८-क भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधबाट मुक्त गर्न सकिँदैन – धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधका सम्बन्धमा, कथित तथ्यहरू, यातनाका घटनाहरू र पछि झुण्डिएर भएको मृत्युबीच कुनै निकट सम्बन्ध छैन – सुनका गहनाहरू बेच्ने र त्यसपछि शारीरिक र मानसिक यातना दिइएको घटना, जसरी आरोप लगाइएको छ, मृतकका बाबुले एफ.आई.आर. दर्ता गराउनुभन्दा झण्डै एक वर्षअघि घटेको थियो – साँचो भए तापनि, मृतकलाई आत्महत्या गर्न उक्साउने, उत्तेजित गर्ने वा उक्साउने कुनै नियत देखिँदैन - मृतकका नातेदारहरूका बयानहरूले पनि मृतकको मृत्युभन्दा एक वर्षअघि घटेका घटनाहरू मात्र उल्लेख गरेका छन् - केवल यातना र यस्ता मुद्दाहरूले श्रीमती र उनका पति र सासु-ससुराबीच यस्तो अवस्था सिर्जना गर्दैन जसमा उनीसँग आफ्नो जीवन समाप्त

गर्नुबाहेक अर्को विकल्प थिएन – यसरी, प्रारम्भिक रूपमा, यो देखिन्छ कि अपिलकर्ताहरूसँग आवश्यक आपराधिक मनसाय थिएन र उनीहरूले मृतकलाई आत्महत्या गर्न उक्साउने वा मद्दत गर्ने कुनै सकारात्मक वा प्रत्यक्ष कार्य वा चूक पनि गरेनन् – धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधका तत्वहरू पूरा नभएकाले उनीहरूलाई धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत अभियोग लगाउन सकिँदैन – अपिलकर्ताहरूलाई धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गतका अभियोगहरूबाट मुक्त गरियो, तर धारा ४९८क भा.द.वि. अन्तर्गतको अभियोगलाई सदर गरियो – भारतीय दण्ड संहिता, १८६०। [अनुच्छेद १४, १५, २६-२८]

- लेखक

भारतीय दण्ड संहिता, १८६० – धारा ३०६ – आत्महत्या दुरुत्साहन – आवश्यक तत्वहरू – स्पष्टीकरण:

फैसला: धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत सजायका लागि, आत्महत्या गर्न प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा उक्साइएको स्पष्ट प्रमाण हुनुपर्छ – आत्महत्याको कारण, विशेष गरी दुरुत्साहनको सन्दर्भमा, मानव व्यवहार र प्रतिक्रियाका जटिल गुणहरू समावेश हुन्छन्, जसका लागि न्यायालयले अभियुक्तको कार्यमा उक्साउने भूमिकाको ठोस र विश्वस्त प्रमाणमा भर पर्नुपर्छ – केवल यातनाका आरोपहरू पर्याप्त हुँदैनन् जबसम्म अभियुक्तका कार्यहरू यति बाध्यकारी नभए कि पीडितले आफ्नो जीवन लिनुबाहेक अरू कुनै विकल्प देखेनन् – त्यस्ता कार्यहरू आत्महत्याको समयको नजिक पनि हुनुपर्छ – न्यायालयले अभियुक्तको व्यवहार, जसमा उक्साउने, आग्रह गर्ने वा पीडितको आत्मसम्मानमा आँच पुर्याउने, असहनीय अवस्था सिर्जना गर्यो कि भनेर जाँच गर्छ – यदि अभियुक्तका कार्यहरू यातना दिन वा रिस व्यक्त गर्नका लागि मात्र थिए भने, ती दुरुत्साहन वा जाँचका लागि थ्रेसहोल्ड पूरा नहुन सक्छन् – प्रत्येक मामलाले अभियुक्तको नियत र पीडितमा यसको प्रभावलाई ध्यानमा राख्दै तथ्यहरूको सावधानीपूर्वक मूल्यांकनको माग गर्छ। [अनुच्छेद २४]

उद्धृत गरिएका मामिलाका कानुनहरू

यू. सुवेथा वि. राज्य [२००९] ७ एस.सी.आर. ९०२ : (२००९) ६ एस.सी.सी. ७५७; आन्ध्र प्रदेश राज्य वि. एम. मधुसूदन राव [२००८] १४ एस.सी.आर. ११७० : (२००८) १५ एस.सी.सी. ५८२; एस.एस. छीना वि. विजय कुमार महाजन [२०१०] ९ एस.सी.आर. ११११ : (२०१०) १२ एस.सी.सी. १९०; रमेश कुमार वि. छत्तीसगढ राज्य [२००१] सप्प. ४ एस.सी.आर. २४७ : (२००१) ९ एस.सी.सी. ६१८; एम. मोहन वि. राज्य [२०११] ३ एस.सी.आर. ४३७ : (२०११) ३ एस.सी.सी. ६२६; अमलेन्दु पाल उर्फ झन्टु वि. पश्चिम बंगाल राज्य [२००९] १५ एस.सी.आर. ८३६ : (२०१०) १ एस.सी.सी. ७०७; कमलाकर वि. कर्नाटक राज्य [२०२३] १४ एस.सी.आर. ७८७ : (२००७) एस.सी.सी. अनलाइन केर ८२४; उदे सिंह वि. हरियाणा राज्य [२०१९] ९ एस.सी.आर. ७०३ : (२०१९) १७ एस.सी.सी. ३०१ – उल्लेख गरिए।

ऐनहरुको सुची

फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३; भारतीय दण्ड संहिता, १८६०। अभियुक्तको मुक्ति; विवाहको १२ वर्षपछि आत्महत्या; शारीरिक र मानसिक यातना; स्त्रीधन; धारा २२७ फौजदारी कार्यविधि संहिता अन्तर्गत मुक्ति पाउनका लागि निवेदन; धारा ४९८-क भा.द.वि. अन्तर्गत यातनाको अपराध; धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराध; यातनाका घटनाहरू र पछि झुण्डिएर भएको मृत्युबीच निकट

सम्बन्ध; सुनका गहनाहरू बेच्ने; केवल यातना; आवश्यक आपराधिक मनसाय; आत्महत्या गर्न उक्साउने वा मद्दत गर्ने सकारात्मक वा प्रत्यक्ष कार्य वा चूक; आत्महत्या दुरुत्साहन; आत्महत्या गर्न प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा उक्साइएको स्पष्ट प्रमाण।

मामिला उत्पन्न भएको

फौजदारी अपीलीय क्षेत्राधिकार: फौजदारी अपिल नं. ५१७५/२०२४
गुजरात उच्च न्यायालय, अहमदाबादको मिति ०९.०५.२०२४ को फैसला र आदेशबाट फौजदारी पुनरावेदन नं. ५३६/२०२४ मा

पक्षहरुका तर्फबाट उपस्थिति

तेजस बारोट, वरिष्ठ अधिवक्ता, शमिक शिरीषभाई संजनवाला, सुश्री रिया चोक्शी, आदित्य त्रिपाठी, अधिवक्ताहरू अपिलकर्ताहरूका लागि।

सुश्री स्वाति घिल्डियाल, सुश्री देवयानी भट्ट, सुश्री नेहा सिंह, अधिवक्ताहरू प्रतिवादीका लागि।

फैसला

विक्रम नाथ, न्यायमूर्ती

१. अनुमति प्रदान गरियो।

२. वर्तमान फौजदारी अपिल गुजरात उच्च न्यायालयको मिति ०९.०५.२०२४ को आदेशबाट उत्पन्न भएको हो, जसमा न्यायालयले अपिलकर्ताहरूद्वारा दायर गरिएको फौजदारी पुनरावेदन आवेदन नं. ५३६/२०२४ लाई खारेज गर्यो र अपिलकर्ताहरू – अभियुक्तलाई भारतीय दण्ड संहिता, १८६० को धारा ३०६, ४९८क र ११४ अन्तर्गत दण्डनीय अपराधहरूबाट मुक्त गर्न अस्वीकार गर्यो।

३. एफ.आई.आर. नं. ११२०६०३८२१०२५९/२०२१ मिति १८.०४.२०२१ मृतकका बाबुले अपिलकर्ताहरूविरुद्ध भा.द.वि.को धारा ३०६, ४९८क, ११४ अन्तर्गतका अपराधहरूका लागि दर्ता गराएका थिए। यो आरोप लगाइएको थियो कि अपिलकर्ता नं. १ को विवाह मृतक – पत्नीसँग सन् २००९ मा भएको थियो। मृतक – पत्नी आफ्नो सासु-ससुरा, अर्थात् अपिलकर्ता नं. २ र ३ सँग वैवाहिक घरमा बस्दै आएकी थिइन्। विवाहको पहिलो पाँच वर्षसम्म दम्पतीको कुनै सन्तान भएन। मृतक – पत्नीलाई यसका कारण शारीरिक र मानसिक यातना दिइयो र यसरी उनी आफ्नो माइती घर फर्किइन्। जब उनी आफ्ना बाबुआमाले सम्झाएपछि आफ्नो वैवाहिक घर फर्किइन्, त्यसपछिका केही वर्षहरूमा मृतकको एउटा छोरा भयो। कथित घटनाभन्दा करिब बाह्र महिनाअघि, मृतकले आफ्ना बाबु – सूचना दिने व्यक्तिलाई अपिलकर्ता – अभियुक्तले विवाहका बेला उनलाई स्त्रीधनका रूपमा दिइएका गहनाहरू बेचेका थिए र जब उनले ती फिर्ता मागेकी थिइन् तब उनलाई शारीरिक र मानसिक यातना दिइएको थियो भनेर बताएकी थिइन्। मिति १८.०४.२०२१ मा, सूचना दिने व्यक्तिले मृतकले झुण्डिएर आत्महत्या गरेको सूचना प्राप्त गरे। यो आरोप लगाइएको छ कि अपिलकर्ता – अभियुक्तले दिएको शारीरिक र मानसिक यातनाका कारण मृतक आत्महत्या गर्न बाध्य भएकी थिइन्।
अपिलकर्ताहरूले यसअघि एफ.आई.आर. खारेज गर्न माग गरेका थिए, जुन निवेदन उच्च न्यायालयले खारेज गर्यो र उच्च न्यायालयको खारेज आदेशविरुद्ध यस न्यायालयमा विशेष बिदा

निवेदन पनि फिर्ता लिइएको भन्दै खारेज गरियो। त्यसपछि अपिलकर्ताहरूले फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ को धारा २२७ अन्तर्गत मुक्ति पाउनका लागि निवेदन दिए, जसमा उनीहरूविरुद्ध भा.द.वि.को धारा १०७ अन्तर्गत दुरुत्साहनको अपराधका तत्वहरू, प्रारम्भिक रूपमा, पूरा नभएको आधार लिइएको थियो। उजुरी अनुसार घटना बाह्र महिनाअघि घटेको थियो। परिस्थितिजन्य रूपमा उक्साहट प्रमाणित नभएकाले उनीहरूविरुद्ध भा.द.वि.को धारा ३०६, ४९८क, ११४ अन्तर्गतको अपराध नहुने दाबी गरियो। सत्र न्यायालयले मिति २८.०२.२०२४ को आदेशद्वारा मुक्ति निवेदन खारेज गर्यो र परिस्थितिजन्य रूपमा, सबै कथित तथ्यहरूमा प्रमाण नलिईकनै कुनै पनि अभियुक्त व्यक्तिलाई मुक्त वा सफाइ दिनु न्यायोचित र उचित नदेखिएको ठहर गर्यो।

१ भा.द.वि.

अपिलकर्ताहरूले उच्च न्यायालयमा फौजदारी पुनरावेदन निवेदनमार्फत उपर्युक्त आदेशलाई चुनौती दिए, जसमा उच्च न्यायालयले अपिलकर्ताहरूले उनीहरूविरुद्ध अभियोग लगाउनका लागि पर्याप्त प्रमाण नभएको प्रमाणित गर्न कुनै पनि सामग्री पेस गर्न नसकेको ठहर गर्दै पुनरावेदन निवेदन खारेज गर्यो। न्यायालयले पुनरावेदन निवेदन खारेज गर्दा, अभियोग लगाउने चरणमा, न्यायालयको भूमिका प्रारम्भिक र पर्याप्त प्रमाण छ कि छैन भनेर निर्धारण गर्नमा सीमित रहेको ठहर गर्यो। परीक्षण भनेको अभियोजन पक्षले पेस गरेका सामग्रीहरूले, उनीहरूको अंकित मूल्यमा, कथित अपराधका तत्वहरू प्रकट गर्छन् कि गर्दैनन् भनेर हो। न्यायालयले प्रमाणको सम्भाव्य मूल्यको मूल्यांकन गर्न वा सजायका लागि यसको पर्याप्तताको आकलन गर्न आवश्यक छैन। बरु, यसले अभियुक्तले अपराध गरेको हुनसक्ने बलियो शंका छ कि छैन भनेर मात्र विचार गर्नुपर्छ। यो शंका स्वेच्छाचारी निष्कर्षहरूमा नभई विश्वसनीय सामग्रीमा आधारित हुनुपर्छ। वर्तमान मामलामा, साक्षीहरूको बयानले मृतकले अभियुक्तबाट निरन्तर शारीरिक र मानसिक यातना भोगेको खुलासा गर्यो। यातनाअन्तर्गत मृतकका सुनका गहनाहरू बेच्ने, जुन उनको स्त्रीधन थियो, र उनले ती फिर्ता माग्दा यातना दिने कार्यहरू समावेश थिए। साक्षीहरूले यो पनि संकेत गरे कि यातना उनको आत्महत्याभन्दा अघि, विशेष गरी हालसालैको पारिवारिक कार्यक्रमका बेला तीव्र भएको थियो, र उनको जीवन समाप्त गर्ने निर्णयमा प्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुर्याएको थियो। यी बयानहरूले अभियुक्तविरुद्ध बलियो शंका स्थापित गर्न पर्याप्त सामग्री प्रदान गरे। न्यायालयले यो पनि उल्लेख गर्यो कि अपिलकर्ताहरूले आरोपहरू हास्यास्पद वा स्वाभाविक रूपमा असम्भव रहेको प्रमाणित गर्ने कुनै पनि सामग्री पेस गर्न असफल भए। यसरी, उच्च न्यायालयले भा.द.वि.को धारा ३०६ र ४९८क अन्तर्गत अभियोग लगाउने सत्र न्यायालयको निर्णयलाई सदर गर्यो। पुनरावेदन निवेदन खारेज गरियो, उच्च न्यायालयले यसलाई योग्यताविहीन र मामिलामा ढिलाइ गर्ने प्रयास भएको ठहर गर्यो।

२ फौजदारी कार्यविधि संहिता

४. यस फैसलाबाट असन्तुष्ट भएर, अपिलकर्ताहरू धेरै आधारहरूमा हामीसमक्ष आएका छन्, जसमा उनीहरूविरुद्ध लगाइएका आरोपहरू पूर्ण रूपमा निराधार छन् र उनीहरूलाई बनावटी तथ्यहरूमा फसाइएको छ र उनीहरूले मृतकको आत्महत्यालाई कसरी दुरुत्साहन गरे भन्ने कुरा देखाउने कुनै पनि कुरा अभिलेखमा छैन भन्ने पनि समावेश छ। यसबाहेक, अपिलकर्ताहरूले यो पनि दाबी गरे कि उनीहरूविरुद्ध एफ.आई.आर.मा लगाइएका आरोपहरूका साथै अभिलेखमा ल्याइएका बयानहरू अस्पष्ट र सामान्य छन्, र धारा ३०६ वा धारा ४९८क, भा.द.वि. अन्तर्गत अपराध हुँदैन। र यसरी, उनीहरूविरुद्ध मामिला चलाउनका लागि पर्याप्त प्रमाण छैन किनभने धारा ३०६, भा.द.वि. अन्तर्गत मामिला चलाउनका लागि आवश्यक आपराधिक मनसायको मुख्य तत्व पूर्ण रूपमा अभाव छ। त्यसबाहेक, गहनाहरू बेच्ने घटनाबाहेक मृतक र अपिलकर्ताहरूबीच कुनै विवादको विषय थिएन।

अपिलकर्ता नं. १ सँग झण्डै बाह्र वर्षसम्म सँगै बसे पनि अपिलकर्ताहरूमध्ये कसैविरुद्ध पनि धारा ४९८क, भा.द.वि. अन्तर्गत कुनै उजुरी दर्ता भएको छैन न त सूचना दिने व्यक्तिले दाइजोको निरन्तर माग भएको वा अपिलकर्ताले मृतकलाई नराम्रो व्यवहार गरेको वा यातना दिएको दाबी गरेका छन्। एकमात्र घटना, जसरी एफ.आई.आर.मा आरोप लगाइएको छ, यातना मृतकले अपिलकर्ता नं. १ र उनका परिवारका सदस्यहरूले बेचेका गहनाहरू फिर्ता माग्दा दिइएको थियो, जुन, स्वीकार्य रूपमा, ट्रायल न्यायालयको आदेशअनुसार, मृतकको मृत्युभन्दा एक वर्षअघि घटेको थियो।

५. हामीले पक्षहरूका विद्वान वकिलहरूको कुरा सुन्यौं र अभिलेखमा रहेका सामग्रीहरू हेर्यौं। हामीले निम्न मामिलाहरू हाम्रो विचारका लागि उत्पन्न भएको पाएका छौं:
१. के अपिलकर्ता – अभियुक्तविरुद्ध धारा ४९८क, भा.द.वि. अन्तर्गत पर्याप्त प्रमाण छ?
२. के अपिलकर्ता – अभियुक्तविरुद्ध धारा ३०६, भा.द.वि. अन्तर्गत पर्याप्त प्रमाण छ?
३. के अपिलकर्ता – अभियुक्तलाई धारा ३०६ र ४९८क, भा.द.वि. अन्तर्गतका अपराधहरूबाट मुक्त गर्न सकिन्छ?

६. धारा ४९८क, भा.द.वि.ले पत्नीलाई यातना दिने पति वा पतिका नातेदारहरूलाई सजायको व्यवस्था गरेको छ । यस प्रावधानअन्तर्गत 'यातना' भन्नाले निम्नलाई जनाउँछ –

क. कुनै पनि जानाजानी कार्य जुन यस्तो प्रकृतिको छ जसले महिलालाई आत्महत्या गर्न बाध्य तुल्याउन सक्छ वा महिलाको ज्यान, अंग वा स्वास्थ्य (मानसिक वा शारीरिक) लाई गम्भीर चोटपटक वा खतरा पुर्याउन सक्छ; वा
ख. महिलालाई यातना दिनु जहाँ यस्तो यातनाको उद्देश्य उनलाई वा उनीसँग सम्बन्धित कुनै पनि व्यक्तिलाई कुनै सम्पत्ति वा मूल्यवान धितोका लागि कुनै गैरकानूनी माग पूरा गर्न बाध्य पार्नु हो वा उनी वा उनीसँग सम्बन्धित कुनै पनि व्यक्तिले त्यस्तो माग पूरा गर्न नसकेका कारण हो।

७. यस न्यायालयले यू. सुवेथा वि. राज्य३ को मामिलामा धारा ४९८-क, भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधका लागि निम्न तत्वहरू निर्धारण गरेको छ:
i. महिला विवाहित हुनुपर्छ;
ii. उनलाई यातना वा दुर्व्यवहार गरिनुपर्छ; र
iii. त्यस्तो यातना वा दुर्व्यवहार महिलाका पति वा उनका पतिका नातेदारले गरेको हुनुपर्छ।

८. यस न्यायालयले आन्ध्र प्रदेश राज्य वि. एम. मधुसूदन राव४ को मामिलामा हरेक प्रकारको दुर्व्यवहार यस प्रावधानको अर्थअन्तर्गत 'यातना' नहुने, यसमा दण्डनीय अपराधका लागि, ठहर गरेको छ। अभियुक्त व्यक्तिहरूको कार्यले यातनाको गठन गर्छ कि गर्दैन भनेर आकलन गर्न प्रत्येक मामलालाई उसको व्यक्तिगत तथ्यहरूमा विश्लेषण गर्नुपर्छ। यसबाहेक, यातना मानसिक वा शारीरिक हुन सक्छ, र यो प्रत्येक मामलाको तथ्यहरूमा हेर्नुपर्छ।

९. प्रावधानको उपर्युक्त समझबाट, यो स्पष्ट छ कि, 'यातना' मात्र अपराधका लागि पर्याप्त हुँदैन, बरु यो गम्भीर चोटपटक पुर्याउने वा उनलाई आत्महत्या गर्न बाध्य तुल्याउने नियतले वा उनलाई वा उनका नातेदारहरूलाई गैरकानूनी मागहरू पूरा गर्न बाध्य पार्ने नियतले गरिएको हुनुपर्छ।

वर्तमान मामलामा, मृतकले विवाहको बाह्र वर्षपछि आत्महत्या गरेकी छिन्। यी बाह्र वर्षहरूमा, सूचना दिने व्यक्ति र अभिलेखमा रहेका अन्य साक्षीहरूले भनेका छन् कि मृतकले उनीहरूलाई धेरै पटक आफूलाई अपिलकर्ताहरूले शारीरिक र मानसिक यातना दिएको जानकारी गराएकी थिइन्। यो पनि भनिएको छ कि एकपटक उनी कथित यातनाका कारण आफ्नो माइती घर फर्केकी थिइन् र पछि उनलाई आफ्नो वैवाहिक घर पठाइयो। मृतकका बाबु, जो सूचना दिने व्यक्ति हुन्, यो पनि भनेका छन् कि उनको मृत्युभन्दा करिब बाह्र महिनाअघि, अपिलकर्ताहरूले मृतकका स्त्रीधन बेचेका थिए र उनले ती फिर्ता माग्दा उनलाई यातना दिएका थिए। यही कुरा अनुसन्धानका क्रममा अनुसन्धान अधिकृतले जाँच गरेका उनका नातेदारहरूले पनि भनेका छन्।

३ [२००९] ७ एस.सी.आर. ९०२ : (२००९) ६ एस.सी.सी. ७५७

४ [२००८] १४ एस.सी.आर. ११७० : (२००८) १५ एस.सी.सी. ५८२

विवाहको बाह्र वर्षमा मृतकले अपिलकर्ताहरूविरुद्ध यातना वा दुर्व्यवहारको एउटा पनि उजुरी नगरेको भन्ने अपिलकर्ताहरूको तर्क टिक्न सक्दैन। केवल उनले बाह्र वर्षसम्म कुनै उजुरी नगरेकोले यातना वा दुर्व्यवहारको कुनै घटना नभएको ग्यारेन्टी हुँदैन।

१०. यसबाहेक, धारा ४९८क, भा.द.वि.का तत्वहरू पूरा नभएको किनभने यसमा लगाइएका आरोपहरू सामान्य र अस्पष्ट छन् भन्ने तर्कले पनि अपिलकर्ताहरूको मामलालाई बलियो बनाउँदैन किनभने सूचना दिने व्यक्ति र अन्य साक्षीहरूले बताएका विशिष्ट घटनाहरूका साथ लगाइएका आरोपहरूले प्रारम्भिक रूपमा धारा ४९८-क, भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधका लागि मामला गठन गर्छन्। एफ.आई.आर.को अवलोकनबाट, आरोपपत्रमा अनुसन्धान अधिकृतका निष्कर्षहरूका साथै अनुसन्धानका क्रममा अभिलेखित मृतकका नातेदारहरूका बयानहरूले प्रारम्भिक रूपमा मृतकलाई उनका पति र सासु-ससुराले शारीरिक र मानसिक यातना दिएको संकेत गर्छन्। सुनका गहनाहरू बेच्ने र मृतकले फिर्ता माग्दा यातना दिइएको घटना पनि छ। अभियोग लगाउने चरणमा आवश्यक पर्ने प्रारम्भिक विश्लेषणले धारा ४९८-क, भा.द.वि. अन्तर्गत यातनाको अपराध भएकोतर्फ औंल्याउँछ।

११. तसर्थ, अपिलकर्ताहरूलाई धारा ४९८-क, भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधबाट मुक्त गर्न सकिँदैन र उनीहरूलाई यसका लागि अभियोग लगाइनुपर्छ र मामिला चलाइनुपर्छ।

१२. भा.द.वि.को धारा ३०६ ले आत्महत्या दुरुत्साहनको अपराधका लागि सजायको व्यवस्था गरेको छ। यसलाई भा.द.वि.को धारा १०७ सँग पढ्नुपर्छ जसले 'दुरुत्साहन' को कार्यलाई परिभाषित गर्छ। प्रावधानहरू यसप्रकार छन्:

"३०६. आत्महत्या दुरुत्साहन – यदि कसैले आत्महत्या गर्छ भने, जसले त्यस्तो आत्महत्या गर्न दुरुत्साहन गर्छ, उसलाई दश वर्षसम्म कैद र जरिवानासमेत हुनेछ।"

"१०७. कुनै कामको दुरुत्साहन – कुनै व्यक्तिले कुनै कामको दुरुत्साहन गर्छ, जसले—
पहिलो—कुनै व्यक्तिलाई त्यो काम गर्न उक्साउँछ; वा
दोस्रो—एक वा एकभन्दा बढी अन्य व्यक्ति वा व्यक्तिहरूसँग मिलेर त्यो काम गर्ने षड्यन्त्र गर्छ,

यदि त्यस्तो षड्यन्त्रको अनुसरणमा, र त्यो काम गर्नका लागि कुनै कार्य वा गैरकानूनी चूक हुन्छ; वा

तेस्रो—कुनै कार्य वा गैरकानूनी चूकद्वारा, त्यो काम गर्न जानाजानी मद्दत गर्छ। स्पष्टीकरण १ – कुनै व्यक्ति जसले जानाजानी गलत प्रस्तुतीकरणद्वारा, वा उसले खुलासा गर्नुपर्ने कुनै भौतिक तथ्यलाई जानाजानी लुकाएर, स्वेच्छाले कुनै काम गराउँछ वा गराउन लगाउँछ, वा कुनै काम गराउने वा गराउन लगाउने प्रयास गर्छ, उसले त्यो काम गर्न उक्साएको भनिन्छ। स्पष्टीकरण २ – जसले, कुनै कार्यको आयोगभन्दा अघि वा त्यसको समयमा, त्यो कार्यको आयोगलाई सहजीकरण गर्नका लागि कुनै काम गर्छ, र त्यसरी त्यसको आयोगलाई सहजीकरण गर्छ, उसले त्यो काम गर्न मद्दत गरेको भनिन्छ।"

१३. भा.द.वि.को धारा ३०६ ले अर्काको आत्महत्याको कार्यलाई दुरुत्साहन गर्नेहरूलाई दण्डित गर्छ। यस धाराअन्तर्गत कुनै व्यक्तिलाई अभियोग लगाउनका लागि, अभियोजन पक्षले अभियुक्तले मृतकको आत्महत्याको कार्यमा योगदान पुर्याएको प्रमाणित गर्नुपर्छ। यो संलग्नताले भा.द.वि.को धारा १०७ मा उल्लिखित तीन सर्तहरूमध्ये एउटा पूरा गर्नुपर्छ। यी सर्तहरूमा अभियुक्तले व्यक्तिलाई आत्महत्या गर्न उक्साएको वा प्रोत्साहन गरेको, कार्य पूरा भएको सुनिश्चित गर्न अरूसँग षड्यन्त्र गरेको, वा व्यक्तिले आफ्नो ज्यान लिनका लागि प्रत्यक्ष रूपमा नेतृत्व गर्ने कार्यमा संलग्न भएको (वा कार्य गर्न बेवास्ता गरेको) समावेश छ।

१४. भा.द.वि.को धारा ३०६ अन्तर्गत सजायका लागि, यो एउटा राम्रोसँग स्थापित कानुनी सिद्धान्त हो कि स्पष्ट आपराधिक मनसाय—कार्यलाई दुरुत्साहन गर्ने नियत—को उपस्थिति आवश्यक छ। केवल यातना, आफैंमा, अभियुक्तलाई आत्महत्या दुरुत्साहनको दोषी ठहराउन पर्याप्त हुँदैन। अभियोजन पक्षले अभियुक्तको सक्रिय वा प्रत्यक्ष कार्य देखाउनुपर्छ जसले मृतकलाई आफ्नो ज्यान लिनका लागि नेतृत्व गर्यो। आपराधिक मनसायको तत्वलाई केवल अनुमान वा अनुमान गर्न सकिँदैन; यो स्पष्ट र स्पष्ट रूपमा पहिचानयोग्य हुनुपर्छ। यो बिना, कानुनअन्तर्गत दुरुत्साहन स्थापित गर्नका लागि आधारभूत आवश्यकता पूरा हुँदैन, जसले आत्महत्याको कार्यलाई उक्साउने वा योगदान पुर्याउने जानाजानी र स्पष्ट नियतको आवश्यकतालाई जोड दिन्छ। यही अडान यस न्यायालयले एस.एस. छीना वि. विजय कुमार महाजन५ को मामिलामा राखेको थियो, जसमा यो अवलोकन गरिएको थियो कि:

"२५. दुरुत्साहनमा कुनै व्यक्तिलाई उक्साउने वा कुनै काम गर्न जानाजानी मद्दत गर्ने मानसिक प्रक्रिया समावेश हुन्छ। आत्महत्या गर्न उक्साउने वा मद्दत गर्ने अभियुक्तको तर्फबाट सकारात्मक कार्य बिना, सजाय टिक्न सक्दैन। विधायिकाको नियत र सर्वोच्च न्यायालयले फैसला गरेका मामिलाहरूको अनुपात स्पष्ट छ कि धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत कुनै व्यक्तिलाई दोषी ठहराउनका लागि अपराध गर्नका लागि स्पष्ट आपराधिक मनसाय हुनुपर्छ। यसका लागि सक्रिय कार्य वा प्रत्यक्ष कार्य पनि आवश्यक छ जसले मृतकलाई आत्महत्या गर्नका लागि अरू कुनै विकल्प नदेखेर नेतृत्व गर्यो र त्यो कार्य मृतकलाई त्यस्तो स्थितिमा धकेल्ने नियतले गरिएको हुनुपर्छ जसमा उसले आत्महत्या गर्यो।"

१५. धारा ३०६, भा.द.वि. अन्तर्गत सजाय ल्याउनका लागि मृतकलाई आत्महत्या गर्न उक्साउने वा धकेल्ने स्पष्ट आपराधिक मनसाय स्थापित गर्न आवश्यक छ। यसका लागि त्यस्तो निश्चित कार्य, चूक, परिस्थितिहरूको सिर्जना, वा शब्दहरू आवश्यक पर्दछ जसले अर्को व्यक्तिलाई आत्महत्या गर्न उक्साउँछ वा उत्तेजित गर्दछ। यस न्यायालयले रमेश कुमार वि. छत्तीसगढ

राज्य६ को मामिलामा "उक्साउने" शब्दलाई यसरी परिभाषित गर्यो: "२०. उक्साउनु भनेको "कार्य" गर्नका लागि उक्साउनु, अगाडि बढाउनु, उत्तेजित गर्नु, उक्साउनु वा प्रोत्साहन गर्नु हो। उक्साहटको आवश्यकता पूरा गर्नका लागि यो आवश्यक छैन कि वास्तविक शब्दहरू त्यस प्रभावका लागि प्रयोग गरिनुपर्छ वा उक्साहटको गठन गर्ने कुरा अनिवार्य र विशेष रूपमा परिणामको सुझाव दिने हुनुपर्छ। तैपनि परिणामलाई उक्साउने उचित निश्चितता हिज्जे गर्न सक्षम हुनुपर्छ। वर्तमान एउटा यस्तो मामला होइन जहाँ अभियुक्तले आफ्नो कार्य वा चूकद्वारा वा निरन्तर आचरणको सिलसिलाद्वारा यस्तो परिस्थिति सिर्जना गर्यो कि मृतकले आत्महत्या गर्नुबाहेक अरू कुनै विकल्प बाँकी रहेन जसमा उक्साहट अनुमान गरिएको हुनसक्थ्यो। रिस वा भावनाको फिटमा बोलिएको शब्दले वास्तवमा अनुसरण गर्ने परिणामहरूको नियत नराखिकन उक्साहट भन्न सकिँदैन।"

५ [२०१०] ९ एस.सी.आर. ११११ : (२०१०) १२ एस.सी.सी. १९०
६ [२००१] सप्प. ४ एस.सी.आर. २४७ : (२००१) ९ एस.सी.सी. ६१८

१६. धारा ३०६, भा.द.वि. अन्तर्गत कुनै मामला ल्याउनका लागि पूरा गर्नुपर्ने आवश्यक तत्वहरू हुन्:

i. दुरुत्साहन;

ii. अभियुक्तको मृतकलाई आत्महत्या गर्न मद्दत गर्ने वा उक्साउने वा दुरुत्साहन गर्ने नियत।

१७. यसरी, यस प्रावधानअन्तर्गत कुनै मामला ल्याउनका लागि, यो अनिवार्य छ कि अभियुक्तले आफ्नो कार्यद्वारा मृतकलाई आत्महत्या गर्न उक्साउने नियत राखेका थिए। यसरी, पत्नीको मृत्युको मामलामा, न्यायालयले मामलाको तथ्य र परिस्थितिहरू, साथै प्रस्तुत प्रमाणहरूको सावधानीपूर्वक जाँच गर्नुपर्छ। यो निर्धारण गर्न आवश्यक छ कि पीडितलाई यातना वा दुर्व्यवहारले उनीहरूलाई आफ्नो जीवन समाप्त गर्नुबाहेक अरू कुनै विकल्प नछोडेको थियो कि थिएन। आत्महत्या दुरुत्साहनको आरोप लगाइएको मामलामा, आत्महत्याको नेतृत्व गर्ने प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष कार्यहरूको ठोस प्रमाण हुनुपर्छ। केवल यातनाका आरोपहरू अपराध स्थापित गर्न पर्याप्त हुँदैनन्। सजायका लागि, अभियुक्तको सकारात्मक कार्यको प्रमाण हुनुपर्छ, जुन घटनाको समयसँग नजिकबाट जोडिएको छ, जसले पीडितलाई आत्महत्या गर्न बाध्य तुल्यायो वा धकेल्यो। १८. यो स्थापित गर्न आवश्यक छ कि मृत्यु आत्महत्याको परिणाम थियो र अभियुक्तले यसको आयोगलाई सक्रिय रूपमा दुरुत्साहन गर्यो। यसमा पीडितलाई उक्साउने वा कार्यलाई सहजीकरण गर्ने विशिष्ट कार्यहरूमा संलग्न हुने कार्यहरू समावेश हुन सक्छन्। अभियोजन पक्षले अभियुक्तको दुरुत्साहनमा निश्चित भूमिका खेलेको कुरा शंकाभन्दा पर प्रमाणित गर्नुपर्छ। आत्महत्यालाई उक्साउने वा मद्दत गर्ने सक्रिय भूमिकाको स्पष्ट प्रमाण बिना, धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत सजायलाई उचित ठहराउन सकिँदैन।

१९. दुरुत्साहनको कार्य अभियुक्तको कार्य वा व्यवहारहरू मार्फत स्पष्ट रूपमा प्रदर्शन गरिनुपर्छ जसले पीडितको आफ्नै ज्यान लिने निर्णयमा प्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुर्यायो। यातना, आफैंमा, पर्याप्त हुँदैन जबसम्म यो जानाजानी उक्साउने वा सहजीकरणका कार्यहरूसँग हुँदैन। यसबाहेक, यी कार्यहरू आत्महत्याको समयको नजिक हुनुपर्छ, जसले अभियुक्तको व्यवहार र दुखद परिणामबीच स्पष्ट सम्बन्ध देखाउँछ। यो प्रत्यक्ष सम्बन्धको स्थापना मार्फत मात्र धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत सजायलाई उचित ठहराउन सकिन्छ। अभियोजन पक्षले आत्महत्या दुरुत्साहनको

आरोपका लागि अभियुक्तलाई जवाफदेही ठहराउन यो सक्रिय संलग्नता प्रमाणित गर्ने भार वहन गर्छ। यही अडान यस न्यायालयले धेरै फैसलाहरूमा राखेको छ, जस्तै:

i. एम. मोहन वि. राज्य७;
ii. अमलेन्दु पाल उर्फ झन्टु वि. पश्चिम बंगाल राज्य८,
iii. कमलाकर वि. कर्नाटक राज्य९।

२०. तसर्थ, धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत सजायका लागि, आत्महत्या गर्न प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा उक्साइएको स्पष्ट प्रमाण हुनुपर्छ। आत्महत्याको कारण, विशेष गरी दुरुत्साहनको सन्दर्भमा, मानव व्यवहार र प्रतिक्रियाका जटिल गुणहरू समावेश हुन्छन्, जसका लागि न्यायालयले अभियुक्तको कार्यमा उक्साउने भूमिकाको ठोस र विश्वस्त प्रमाणमा भर पर्नुपर्छ। केवल यातनाका आरोपहरू पर्याप्त हुँदैनन् जबसम्म अभियुक्तका कार्यहरू यति बाध्यकारी नभए कि पीडितले आफ्नो जीवन लिनुबाहेक अरू कुनै विकल्प देखेनन्। त्यस्ता कार्यहरू आत्महत्याको समयको नजिक पनि हुनुपर्छ। न्यायालयले अभियुक्तको व्यवहार, जसमा उक्साउने, आग्रह गर्ने वा पीडितको आत्मसम्मानमा आँच पुर्याउने, असहनीय अवस्था सिर्जना गर्यो कि भनेर जाँच गर्छ। यदि अभियुक्तका कार्यहरू यातना दिन वा रिस व्यक्त गर्नका लागि मात्र थिए भने, ती दुरुत्साहन वा जाँचका लागि थ्रेसहोल्ड पूरा नहुन सक्छन्। प्रत्येक मामलाले अभियुक्तको नियत र पीडितमा यसको प्रभावलाई ध्यानमा राख्दै तथ्यहरूको सावधानीपूर्वक मूल्यांकनको माग गर्छ।

२१. यस न्यायालयले उदे सिंह वि. हरियाणा राज्य१० को मामिलामा धारा ३०६ भा.द.वि. अन्तर्गत अभियुक्तलाई दोषी ठहराउनका लागि, विशिष्ट अपराध गर्नका लागि नियत वा मानसिक अवस्था स्पष्ट हुनुपर्छ जब दोषको आकलन गरिन्छ। यो अवलोकन गरिएको थियो कि: "१६. आत्महत्या दुरुत्साहनको आरोप लगाइएको मामलामा, आत्महत्याको आयोगमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा उक्साइएको प्रमाण हुनुपर्छ। यो विरलै विवादित हुन सक्छ कि आत्महत्याको कारणको प्रश्न, विशेष गरी आत्महत्या दुरुत्साहनको अपराधको सन्दर्भमा, एउटा जटिल रहन्छ, जसमा मानव व्यवहार र प्रतिक्रियाहरूका बहुआयामिक र जटिल गुणहरू समावेश हुन्छन्। आत्महत्या दुरुत्साहनको आरोपको मामलामा, न्यायालयले आत्महत्याको आयोगमा उक्साइएको कार्यको ठोस र विश्वस्त प्रमाण खोज्नेछ। आत्महत्याको मामलामा, अर्को व्यक्तिले मृतकलाई यातना दिएको आरोप मात्र पर्याप्त हुँदैन जबसम्म अभियुक्तको तर्फबाट यस्तो कार्य हुँदैन जसले व्यक्तिलाई आत्महत्या गर्न बाध्य तुल्याउँछ; र त्यस्तो आपत्तिजनक कार्य घटनाको समयको नजिक हुनुपर्छ। कुनै व्यक्तिले अर्काको आत्महत्या गर्न दुरुत्साहन गरेको छ कि छैन, यो प्रत्येक मामलाको तथ्य र परिस्थितिहरूबाट मात्रै लिन सकिन्छ।

७ [२०११] ३ एस.सी.आर. ४३७ : (२०११) ३ एस.सी.सी. ६२६
८ [२००९] १५ एस.सी.आर. ८३६ : (२०१०) १ एस.सी.सी. ७०७
९ [२०२३] १४ एस.सी.आर. ७८७ : (२००७) एस.सी.सी. अनलाइन केर ८२४
१० [२०१९] ९ एस.सी.आर. ७०३ : (२०१९) १७ एस.सी.सी. ३०१

१६.१. कुनै व्यक्तिले अर्काको आत्महत्या गर्न दुरुत्साहन गरेको छ कि छैन भनेर पत्ता लगाउने प्रयोजनका लागि, विचार यो हुनेछ कि अभियुक्त आत्महत्याको कार्यलाई उक्साउने कार्यको दोषी छ कि छैन। माथि उल्लेख गरिएका निर्णयहरूमा यस न्यायालयले व्याख्या गरेअनुसार र दोहोर्याएअनुसार, उक्साउनु भनेको कुनै कार्य गर्नका लागि उक्साउनु, अगाडि बढाउनु, उत्तेजित गर्नु, उक्साउनु वा प्रोत्साहन गर्नु हो। यदि आत्महत्या गर्ने व्यक्तिहरू अतिसंवेदनशील थिए र

अभियुक्तको कार्य अन्यथा समान रूपमा अवस्थित व्यक्तिलाई आत्महत्या गर्न प्रेरित गर्ने अपेक्षा गरिएको थिएन भने, अभियुक्तलाई आत्महत्या दुरुत्साहनको दोषी ठहराउनु सुरक्षित नहुन सक्छ। तर, अर्कोतर्फ, यदि अभियुक्तले आफ्नो कार्यद्वारा र आफ्नो निरन्तर आचरणको सिलसिलाद्वारा यस्तो अवस्था सिर्जना गर्छ जसले मृतकलाई आत्महत्या गर्नुबाहेक अरू कुनै विकल्प नदेखेर नेतृत्व गर्छ भने, मामला धारा ३०६ भा.द.वि.को चार कुनाभित्र पर्न सक्छ। यदि अभियुक्तले पीडितको आत्मसम्मान र आत्मसम्मानमा आँच पुर्याउने सक्रिय भूमिका खेल्छ, जसले अन्ततः पीडितलाई आत्महत्या गर्नका लागि तान्छ भने, अभियुक्तलाई आत्महत्या दुरुत्साहनको दोषी ठहराउन सकिन्छ। त्यस्ता मामलामा अभियुक्तको तर्फबाट आपराधिक मनसायको प्रश्न अभियुक्तका वास्तविक कार्यहरू र कामहरूको सन्दर्भमा जाँच गरिनेछ र यदि कार्यहरू र कामहरू केवल यस्तो प्रकृतिका छन् जहाँ अभियुक्तले यातना वा रिसको झट्का देखाउनुभन्दा बढी केही नियत राखेन भने, एउटा विशेष मामला आत्महत्या दुरुत्साहनको अपराधभन्दा कम हुन सक्छ। यद्यपि, यदि अभियुक्तले मृतकलाई शब्द वा कामद्वारा चिढ्याइरह्यो वा दिक्क पारिरह्यो जबसम्म मृतकले प्रतिक्रिया गरेन वा उक्साइएन भने, एउटा विशेष मामला आत्महत्या दुरुत्साहनको हुन सक्छ। यस्तो मानव व्यवहारको नाजुक विश्लेषणको विषय भएकोले, प्रत्येक मामलालाई उसको आफ्नै तथ्यहरूमा जाँच गर्न आवश्यक छ, जबकि अभियुक्त र मृतकका कार्यहरू र मानसिकतामा असर पार्ने सबै वरपरका कारकहरूलाई ध्यानमा राख्दै।"

२२. वर्तमान मामलाको तथ्य र अभिलेखमा रहेका सामग्रीहरूको सावधानीपूर्वक र नजिकबाट विचार गर्दा र धारा ३०६, भा.द.वि. सम्बन्धी यस न्यायालयले निर्धारण गरेको कानुनको प्रकाशमा, कथित तथ्यहरू, यातनाका घटनाहरू र पछि झुण्डिएर भएको मृत्युबीच कुनै निकट सम्बन्ध देखिँदैन। सुनका गहनाहरू बेच्ने र त्यसपछि शारीरिक र मानसिक यातना दिइएको घटना, जसरी आरोप लगाइएको छ, मृतकका बाबुले एफ.आई.आर. दर्ता गराउनुभन्दा झण्डै एक वर्षअघि घटेको थियो। मृतकका नातेदारहरूका बयानहरूले पनि मृतकको मृत्युभन्दा एक वर्षअघि घटेका घटनाहरू मात्र उल्लेख गरेका छन्। यसबाहेक, सुनका गहनाहरू बेच्ने र ती माग्दा विवाद र यातना दिइएको घटना, साँचो भए तापनि, मृतकलाई आत्महत्या गर्न उक्साउने, उत्तेजित गर्ने वा उक्साउने कुनै नियत झल्किँदैन। केवल यातना र यस्ता मामिलाहरूले श्रीमती र उनका पति र सासु-ससुराबीच यस्तो अवस्था सिर्जना गर्दैन जसमा उनीसँग आफ्नो जीवन समाप्त गर्नुबाहेक अर्को विकल्प थिएन। तसर्थ, मृतक व्यक्तिको आत्महत्यालाई उक्साउने आपराधिक मनसायको अभाव छ। तसर्थ, प्रारम्भिक रूपमा, यो देखिन्छ कि अपिलकर्ताहरूसँग आवश्यक आपराधिक मनसाय थिएन र उनीहरूले मृतकलाई आत्महत्या गर्न उक्साउने वा मद्दत गर्ने कुनै सकारात्मक वा प्रत्यक्ष कार्य वा चूक पनि गरेनन्।

२३. तसर्थ, धारा ३०६, भा.द.वि. अन्तर्गतको अपराधका तत्वहरू अभिलेखमा रहेका सामग्रीहरूको प्रारम्भिक विश्लेषणमा पनि पूरा हुँदैनन्। तसर्थ, उनीहरूलाई धारा ३०६, भा.द.वि. अन्तर्गत अभियोग लगाउन सकिँदैन र यसरी यसबाट मुक्त हुन योग्य छन्।

२४. फलस्वरूप, अपिलकर्ताहरूले दायर गरेको अपिल आंशिक रूपमा मन्जुर गरियो, उनीहरूलाई भा.द.वि.को धारा ३०६ अन्तर्गतका अभियोगहरूबाट मुक्त गरियो, तर भा.द.वि.को धारा ४९८क अन्तर्गतको अभियोगलाई सदर गरियो र यस प्रावधानअन्तर्गतको मामिला उनीहरूविरुद्ध अगाडि बढ्नेछ।

२५. विचाराधीन निवेदन(हरू) यदि कुनै भए, खारेज गरियो।

मामलाको परिणाम: अपिल आंशिक रूपमा मन्जुर गरियो।

†शिर्षकनोटहरु तयार गर्ने: *निधि जैन*